

dr. sc. Alena Jurić, izvanredna profesorica

Pravni fakultet Sveučilišta u Mostaru

dr. sc. Cvija Jurković, docentica

Pravni fakultet Sveučilišta u Mostaru

dr. sc. Jelena Zovko, docentica

Pravni fakultet Sveučilišta u Mostaru

TEMELJNA NAČELA U JUDIKATURI EUROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA PO PITANJU OGRANIČENJA SLOBODE IZRAŽAVANJA

Sažetak: Autorice u radu istražuju način i opseg u kojem država smije ograničiti pravo građana na slobodu izražavanja. Analizira se aktualna relevantna praksa Europskog suda za ljudska prava koji postavlja određene pravne standarde nacionalnim sudovima. Kroz praksu relevantnih sudova ukazuju na osobna prava koja se najčešće povređuju od strane medija te na pitanja građanskopravne odgovornosti i štete prouzročene informacijom objavljenom u medijima. Ističu da sudovi, kada odlučuju o sukobu prava na slobodu izražavanja jednih i legitimnih prava/interesa drugih, trebaju paziti na to da se propisana ograničenja slobode izražavanja, radi zaštite određenih legitimnih ciljeva, moraju usko tumačiti u praksi i primjenjivati samo kao iznimke od pravila te da izrečene sankcije moraju biti dostatne za zaštitu nekog legitimnog cilja u demokratskom društvu, ali ne i pretjerano stroge kako ne bi izazvale tzv. zamrzavajuće učinke na slobodu izražavanja.

Ključne riječi: Europski sud, Europska konvencija, mediji, ograničenje slobode izražavanja, odgovornost za štetu, osobna prava, načelo legaliteta, načelo legitimiteta, načelo oportuniteta

1. Uvod

Međunarodni dokumenti o ljudskim pravima jasno ukazuju na to da sloboda izražavanja, uključujući i slobodu medija nije neograničena. Zbog moguće zlorabe slobode izražavanja i posljedica koje za pojedinca i društvo iz toga mogu proizići, ona implicira i određene dužnosti i odgovornosti. Tako, država može ograničiti pravo građana na slobodu izražavanja, ali pitanje koje se tu postavlja jest pitanje načina i opsega u kojem država to smije učiniti. Europski sud za ljudska prava¹ u svojoj praksi polazi od temeljnih načela koja države (odnosno

¹ Europski sud za ljudska prava je ustanovljen radi osiguranja poštovanja obveza koje su visoke ugovorne stranke preuzele Europskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda te dodatnim protokolima (čl. 19. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda), dalje: Europski sud.

tijela javne vlasti, uključujući i sudstvo) moraju poštovati prilikom ograničavanja slobode izražavanja. U radu će se istražiti način i opseg u kojem država smije ograničiti pravo građana na slobodu izražavanja. Analizirati će se aktualna relevantna praksa Europskog suda koja postavlja određene pravne standarde nacionalnim sudovima. Kroz praksu relevantnih sudova ukazati će se na osobna prava koja se najčešće povređuju od strane medija te na pitanja građanskopravne odgovornosti i štete prouzročene informacijom objavljenom u medijima.

2. Općenito o ograničenju slobode izražavanja

Sloboda izražavanja nije apsolutna niti bezuvjetna vrijednost, nego ona implicira određene dužnosti i odgovornosti s kojima treba računati prilikom njene realizacije. Ograničenja se propisuju radi zaštite jednog ili više legitimnih ciljeva koji se taksativno navode u ograničavajućim odredbama članka relevantnih konvencija. Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda² svojim čl. 10. jamči svima pravo na slobodu izražavanja. To pravo obuhvaća slobodu mišljenja te slobodu primanja i širenja informacija i ideja, bez miješanja javne vlasti i bez obzira na granice. Ono može biti podvrgnuto određenim formalnostima, uvjetima, ograničenjima ili kaznama propisanim zakonom i u demokratskom društvu, neophodnima radi interesa državne sigurnosti, teritorijalne cjelovitosti ili javnog reda i mira, radi sprječavanja nereda ili zločina, radi zaštite zdravlja ili morala, ugleda ili prava drugih, sprječavanja odavanja povjerljivih informacija ili očuvanja autoriteta i nepristranosti sudstva.

Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima³ svojim čl. 19. utvrđuje da svatko ima pravo na slobodu mišljenja bez miješanja te pravo na slobodu izražavanja. Sloboda izražavanja obuhvaća slobodu traženja, primanja i širenja informacija i misli svake vrste, bez obzira na granice, usmeno, pisano, tiskom, u umjetničkom djelu ili bilo kojim sredstvom po vlastitom izboru. Ona sadrži posebne obveze i odgovornosti pa se može podvrgnuti nekim ograničenjima koja moraju biti propisana zakonom i neophodna za poštovanje prava i ugleda drugih te za zaštitu državne sigurnosti, javnog poretka, javnog zdravlja ili morala.

Opća deklaracija o pravima čovjeka⁴ u čl. 19. propisuje da svatko ima pravo na slobodu mišljenja i izražavanja što obuhvaća i pravo na vlastito mišljenje bez

2 Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, poznatija pod nazivom Europska konvencija o ljudskim pravima i temeljnim slobodama, 2020. godine slavi svoju sedamdesetu godišnjicu. Nastala je u uvjetima poraća Drugog svjetskog rata, koji je ukazao je da „ustavni, politički i pravni sustavi nekih europskih zemlja nisu bili učinkoviti u suzbijanju političkih pokreta koji su nudili autoritativne odgovore na ekonomske probleme i vojnih rješenja teritorijalnih razmirica.” Dalje: Europska konvencija. V. Greer, S., *The European Convention on Human Rights, Achievements, Problems and Prospects*, 2006., str. 8.

3 Usvojen na Općoj skupštini Ujedinjenih naroda, 16. 12. 1966. godine (rezolucija br. 2200 A/XXI/).

4 Usvojena i proglašena na Općoj skupštini Ujedinjenih naroda 10. 12. 1948. godine (rezolucijom br. 217 /III).

miješanja, kao i pravo da traži, prima i širi informacije i ideje bilo kojim sredstvima i bez obzira na granice. Čl. 29., pak, utvrđuje da se određena prava i slobode mogu zakonom ograničiti radi osiguranja nužnog priznanja i poštovanja prava i sloboda drugih i radi zadovoljavanja pravičnih zahtjeva morala, javnog poretka i općeg blagostanja u demokratskom društvu.

Čl. II Ustava Bosne i Hercegovine⁵ utvrđuje da će Bosna i Hercegovina i oba entiteta osigurati najviši stupanj međunarodno priznatih ljudskih prava i temeljnih sloboda. Prava i slobode, zajamčeni Europskom konvencijom kao i njezinim protokolima, izravno se primjenjuju u Bosni i Hercegovini. Ovi akti imaju prioritet nad svim drugim zakonima. Prema čl. II/3 Ustava sve osobe na teritoriju Bosne i Hercegovine uživaju ljudska prava i slobode iz st. 2., što uključuje i slobodu izražavanja (II/3.h)).⁶ Članak 10. Europske konvencije ima specifičnu strukturu, kao i članci 8., 9., i 11., te članak 2. Protokola 4. uz Europsku konvenciju. Specifičnost se ogleda u tome što u prvom stavku jamče određena prava i slobode, a u drugom stavku predviđaju ograničenja kojima se može podvrgnuti uživanje prava zajamčenih pojedinim člankom (pravo na poštivanje privatnog i obiteljskog života, sloboda mišljenja, savjesti i vjeroispovijedi, sloboda okupljanja i udruživanja, sloboda kretanja).

3. Načelo legaliteta u judikaturi Europskog suda za ljudska prava

Prema načelu legaliteta svako ograničenje mora biti predvidljivo odnosno dostatno precizno propisano. Preduvjet bilo kakvog ograničavanja slobode izražavanja jest da mjera ograničavanja mora biti propisana zakonom u smislu „istog koncepta zakonitosti na kojeg Europska konvencija upućuje kada koristi iste ili slične izraze, poput „u skladu sa zakonom“ i „zakonito“ u stavku 2. čl. 8. -11. Europske konvencije.“⁷ Mjera mora imati osnovu u domaćem zakonu, a

5 Ustav Bosne i Hercegovine je sadržan u Aneksu 4. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini koji je parafiran 14.12.1995. godine u Daytonu (daytonski sporazum), dalje: Ustav BiH.

6 Čl. II.3. Ustava, popis prava: (a) Pravo na život (b) Pravo osobe da ne bude podvrgnuta mučenju ili nehumanom ili ponižavajućem postupanju ili kazni (c) Pravo osobe da ne bude držana u ropstvu, ili potčinjenosti, ili da ne obnaša prisilan ili obvezatan rad (d) Prava na slobodu i sigurnost osobe (e) Pravo na pravično saslušanje u građanskim i kaznenim stvarima i druga prava vezana za kaznene postupke (f) Pravo na privatni i obiteljski život, dom i dopisivanje (g) Sloboda mišljenja, savjesti i vjere (h) Sloboda izražavanja (i) Sloboda mirnog okupljanja i sloboda udruživanja (j) Pravo na brak te osnivanje obitelji (k) Pravo na imovinu l) Pravo na obrazovanje m) Pravo na slobodu kretanja i prebivališta.

Uz navedeno, Katalog ljudskih prava u BiH čine i prava i slobode utvrđene u međunarodnim sporazumima iz Aneksa I. Ustava BiH. “Na normativnom je planu u Bosni i Hercegovini postignuta najviša razina međunarodno priznatih prava i temeljnih sloboda.” *Cit. prema Miljko, Z., Ustavno uređenje Bosne i Hercegovine, Zagreb, 2006., 117.*

7 *Kenedi v. Hungary*, no. 31475/05, § 44, 26 May 2009, prema: *Schabas, W. A., The European Convention on Human Rights*, 2015., str. 469.

ne odnosi se samo na formalno postojanje propisane mjere, nego na kvalitetu (*law*) propisa o kojem se radi. Propisima se smatraju i „pisani“ zakoni te nepisani zakoni i njihovo tumačenje i primjenjivanje od strane Europskog suda. Propis koji predviđa miješanje javne vlasti u zaštićeno pravo mora biti dovoljno jasan i određivati način na koji će se primjenjivati. Pored toga, propis mora biti dostupan i predvidiv u tolikoj mjeri, da se pojedinac može ponašati u skladu s njim.⁸

Gore navedeno tvori sadržaj načela legaliteta, u smislu tumačenja ograničenja slobode izražavanja. Ono se pak temelji na konvencijskom načelu zakonitosti ili pravnosti, u širem smislu.⁹ Europski sud je, posebice vezano uz čl. 8. – 11. Europske konvencije, izgradio tzv. četverosložni test zakonitosti kojim se određuje može li se osporena državna mjera smatrati zakonitom. U testu se primarno razmatra postoji li zakonska osnova u domaćem pravu koja dopušta miješanje. Ako zakonska osnova postoji, analizira se je li mjerodavno domaće pravo bilo dostupno podnositelju zahtjeva i je li domaća pravna norma dovoljno precizna da omogućuje građaninu razumno predviđanje pravnih posljedica vlastitog ponašanja. Na posljetku, preispituje se postoji li domaće pravno odgovarajuće sredstvo protiv arbitrarnog miješanja javnih vlasti u konvencijska prava o kojima je riječ.¹⁰

Drugi i treći zahtjev tzv. četverosložnog testa zakonitosti Europski sud je definirao prvi puta u presudi *Sunday Times* protiv Ujedinjenog Kraljevstva (br.1.) (1979.) odlučujući o povredi čl. 10. Europske konvencije. Glede predvidljivosti domaćeg prava, Europski sud je smatrao da se norma ne može smatrati zakonom, ako nije formulirana s dovoljnom preciznošću da omogući osobi usklađivanje njenog ponašanja. Osoba mora biti u mogućnosti, do stupnja koji je razuman u danim okolnostima, predvidjeti posljedice koje određeno postupanje može povući za sobom. Treći zahtjev odnosi se na dostupnost domaćeg prava podnositelju zahtjeva gdje Europski sud, u istoj presudi, po prvi puta navodi da zakon mora na odgovarajući način biti dostupan te da mora biti omogućeno znanje o tome kakva se pravna pravila primjenjuju u konkretnom slučaju.

8 Ova subjektivna dimenzija ukazuje da mogu postojati različita očekivanja od pojedinaca, ovisno o njihovom obrazovanju, profesiji, iskustvu, a može biti razumno za očekivati da pojedinci potraže stručni savjet, ovisno o okolnostima. Primjerice, u jednom francuskom slučaju, gdje su podnositelji zahtjeva bili viši službenici u izdavačkoj kući, Europski sud je zaključio da „kako su profesionalci u polju izdavaštva, na njima je bilo da se upoznaju s relevantnim zakonskim propisima i sudskom praksom u takvim stvarima, čak i ako bi za to trebali pravni savjet stručnjaka.“ *Lindon, Otchakovski-Laurens, and July v. France (GC), nos 21279/02, §42. ECHR 2007.- IV*

9 Uvjetovanje miješanja javne vlasti preciznim propisivanjem takvog djelovanja koje podrazumijeva određenu kvalitetu akta koji dopušta miješanje temelji se na konvencijskom načelu zakonitosti ili pravnosti. Šire od klasičnog načela zakonitosti, ono konzumira klasično načelo zakonitosti, načelo pravnomjernosti i načelo vladavine prava te tvori načelo pravnosti koje se odnosi na sami sadržaj državnih pravnih normi te obuhvaća materijalna ograničenja vlasti, sadržana najčešće u državnim ustavima, kao i institucionalna procesna jamstva pojedinačnih prava i sloboda. Načelo pravnosti proteže se i na odgovarajuća svojstva zakona, ali i nacionalnih ustava te svih drugih domaćih pisanih izvora prava, ali i sudske prakse. Prema: Omejec, J., Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda u praksi Europskog suda za ljudska prava, Zagreb, 2014., str. 1106.

10 *Ibid.*, str. 1107.

4. Načelo legitimiteta u judikaturi Europskog suda za ljudska prava

Prema načelu legitimiteta propisani uvjeti, formalnosti, ograničenja i/ili kazne moraju biti propisani isključivo radi zaštite jednog ili više legitimnih ciljeva, tzv. "ograničavajućih iznimaka" koje se taksativno navode u ograničavajućim odredbama relevantnih članaka. U stavku (2) čl. 8. do 11. Europske konvencije popisana su zaštićena dobra zbog kojih se smatra da je miješanje države u konvencijska prava legitimno, no ona nisu identična. Sloboda izražavanja ima nešto širi opseg zaštićenih interesa: radi interesa državne sigurnosti, teritorijalne cjelovitosti ili javnog reda i mira, radi sprječavanja nereda ili zločina, radi zaštite zdravlja ili morala, radi zaštite ugleda ili prava drugih, radi sprječavanja odavanja povjerljivih informacija ili radi očuvanja autoriteta i nepristranosti sudske vlasti.

U praksi Europskog suda, u analizi ograničavanja prava na slobodu izražavanja, utvrđivanje legitimnog cilja manje je značajno te Europski sud često odmah prelazi na razmatranje „neophodnosti u demokratskom društvu“ ili lakonski razmatra legitimni cilj u slučajevima povreda članova 8. do 11. Europske konvencije.¹¹ Schabas razvrstava legitimne ciljeve iz stavka 2. čl. 10. u šest kategorija. Prvu kategoriju čine interes državne sigurnosti, teritorijalna cjelovitost i javni red i mir, drugu sprječavanje nereda ili zločina, treću zaštita morala ili zdravlja, četvrta kategorija odnosi se na zaštitu ugleda i prava drugih, peta na sprječavanje odavanja povjerljivih informacija dok se šesta kategorija odnosi na očuvanje autoriteta i nepristranosti sudskih vlasti.

Državna sigurnost pojavljuje se kao legitimni cilj i u članovima 8. i 11., Europske konvencije, a javni red i mir u članovima 8., 9., i 11., dok se teritorijalna cjelovitost, kao legitimni cilj državnog miješanja u Europskom konvencijom zaštićeno pravo, nalazi jedino kod zaštite prava izražavanja. Za opravdano miješanje države u pravo izražavanja s legitimnim ciljem sprječavanja nereda ili zločina, nađeno je, primjerice, zabranjivanje izlaganja sektaških simbola u zatvoru Sjeverne Irske.¹² Također, Europski sud je našao da je izricanje disciplinskih mjera za poticanje na neposlušnost u oružanim snagama imalo opravdan legitimni cilj, jer bi u suprotnom moglo dovesti do nereda.¹³ Zaštita zdravlja i morala čini treću kategoriju legitimnih ciljeva, a zaštita ugleda ili prava drugih petu. Zaštita prava i ugleda, kao legitiman cilj, predviđena je i u čl. 8. Europske konvencije. „Prava drugih“ odnose se i na prava političkih stranaka, tvrtki i trgovačkih poduzeća. Veliko vijeće navelo je da se mora „činiti jasna razlika između kritike

11 Schabas, W. A., *The European Convention on Human Rights*, 2015., str. 471.

12 *Donaldson v. The United Kingdom (dec.)*, no. 56975/09, § 23, 25 January 2011. prema: Schabas, W. A., *The European Convention on Human Rights*, 2015., str. 472.

13 *Szima v. Hungary*, no. 29723/11, § 24, 9 October 2012; *Engel and Others v. the Netherlands*, 8 June 1976, § 98, Series A no. 22; *Vereinigung demokratischer Soldaten Österreichs and Gubi v. Austria*, 19 December 1994, § 32, Series A no. 302, prema: Schabas, W. A., *op. cit.*, str. 472.

od uvrede.“¹⁴ Sprječavanje odavanja povjerljivih informacija, kao legitimni cilj miješanja javnih vlasti u konvencijsko pravo, propisano je samo u stavku 2. čl. 10. Europske konvencije. Razlike u engleskom i francuskom tekstu navele su Europski sud da se prikloni francuskoj verziji jer se engleska nije odnosila na „treće osobe“ kao ni na ljude koji rade u medijima, što je Europski sud našao za previše restriktivno tumačenje. Ograničenje prava na slobodu izražavanja radi očuvanja autoriteta i nepristranosti sudske vlasti kao legitimni cilj miješanja države treba se razmatrati „u smislu značenja Europske konvencije“, tj. čl. 6. Europske konvencije u kome se ogledaju temeljna načela vladavine prava. „Sudska vlast“ se tumači široko te uključuje „pravosudni aparat, pravosudnu granu vlasti i suce u njihovom službenom svojstvu.“¹⁵

5. Načelo oportuniteta u judikaturi Europskog suda za ljudska prava

Prema načelu oportuniteta nametnuta ograničenja moraju biti opravdana „neodgodivom društvenom potrebom“ te okolnostima konkretnog slučaja razmjerna zaštiti određenog legitimnog cilja. Pravo slobode izražavanja može se ograničiti ako je propisana mjera poduzeta s određenim legitimnim ciljem „nužna u demokratskom društvu,“ s tim da „nužnost“ mora biti uvjerljivo ustanovljena. Prvi korak prilikom razmatranja „nužnosti u demokratskom društvu“ predstavlja utvrđivanje postojanja „prijeke društvene potrebe“ koja se tumači u interesu demokratskog društva. Primjerice, ako se u razmatranom slučaju radi o ograničavanju slobode tiska mora se uzeti u obzir značaj slobode tiska za demokratsko društvo. U takvim slučajevima država ima ograničen stupanj slobodne prosudbe. Europski sud ima sličan stav i kod ograničavanja političkog govora i rasprava o pitanjima od javnog interesa.

Načelo legitimnosti i načelo oportuniteta u bliskoj su vezi s nekoliko, usko vezanih, načela tumačenja Europske konvencije. Riječ je o načelu pravedne ravnoteže te njemu, po nekim teoretičarima, subordiniranim načelima razmjernosti i nužnosti, pomoću kojih se konvencijska načela međusobno pomiruju i neposredno primjenjuju na konkretne slučajeve.¹⁶ Europski sud smatra da se miješanje javnih vlasti u konvencijska prava može opravdati samo u slučaju da postoji veza između razmjernosti, prihvatljivosti i važnosti poduzete mjere i legitimnog cilja koji se želio postići.

Načelo pravedne ravnoteže temelji se na međusobnom uravnoteživanju međusobno suprotstavljenih konvencijskih prava te s druge strane, uravnoteživanju prava sa suprotstavljenim, demokratski izraženim, općim ili javnim interesom. Sud je opetovano, kroz praksu, isticao da je traganje za pravednom ravnotežom, u biti,

14 *Palomo Sánchez and Others v. Spain* [GC], nos 28955/06, 28957/06, 28959/06, and 28964/06, § 67, *ECHR* 2011., prema: Schabas, W. A., *op. cit.*, str. 472.

15 *The Sunday Times v. the United Kingdom* (no. 1), 26 April 1979, § 55, *Series A* no. 30, prema: Schabas, W. A., *op. cit.*, str. 474.

16 Omejec, J., *op. cit.*, str. 1253.

sadržaj rada Europskog suda. No, uspostavljanje ravnoteže zajamčenih prava pojedinca, skupina pojedinaca, odnosno privatnopravnih entiteta s javnim ili općim interesom otvorilo je brojne teorijske probleme, ne samo u pravnoj, nego i filozofskoj, sociološkoj i politološkoj literaturi. Prilikom razmatranja ograničavanja slobode izražavanja, Europski sud pokušava izbalansirati, vagati i uravnotežiti pravo zajamčeno čl. 10. Europske konvencije s općim ili javnim interesom sadržanim u stavku (2) ovog članka. Europski sud je u novije vrijeme dao značajan doprinos načinu na koji treba rješavati sraz prava na slobodu izražavanja i javnog interesa te je postavio određena mjerila koja nacionalni sudovi, prilikom vaganja sukobljenih prava, moraju poštovati.¹⁷ Nadzorna uloga Europskog suda, po njegovom stajalištu, sastoji se u provjeri je li ravnoteža između prava uspostavljena.

Načelo razmjernosti ne spominje se u tekstu Europske konvencije. Ono je u cijelosti sudska kreacija, usko povezana s područjem slobodne prosudbe.¹⁸ Danas je ovo načelo široko prihvaćeno u nacionalnim sudovima i kontinentalnih i *common law* sustava te pred međunarodnim sudištima. Europski sud je stvorio osobitu koncepciju načela razmjernosti. On je neizravno primijenio načelo razmjernosti već u svojoj prvoj presudi uopće, kad je razmatrao ograničenja prava iz čl. 5. Europske konvencije. Riječ je o slučaju *Lawless protiv Irske* (br. 3 – meritum) (01.07.1961., zahtjev br.332/57). Pojam “razmjernost” Europski sud je prvi put spomenuo u Belgijskom jezičnom slučaju protiv Belgije (*meritum*) (23.07.1968., zahtjev br. 1474/62;).

Načelo razmjernosti nam govori o tome kako treba rješavati konflikte između konvencijskih prava – i između konvencijskih prava i javnih interesa. Ono je “traganje za pravednom ravnotežom između zahtjeva od općeg interesa za zajednicu i zahtjeva za zaštitom temeljnih prava pojedinca” (presuda *Soering protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, 07.07.1989., zahtjev br.14038/88, §89). Načelo razmjernosti pomaže postizanju pravedne ravnoteže u tim sukobima. U postupku procjenjivanja poduzetih mjera i ciljeva koji su se htjeli njome postići, Europski sud provodi niz testova poput vertikalnog i horizontalnog testa razmjernosti. U sudskoj tehnici „korak po korak“ test razmjernosti predstavlja posljednju fazu

¹⁷ *Ibid.*, str. 1236.

¹⁸ Po načelu slobodne prosudbe nacionalnim vlastima država stranaka ostavljeno je određeno područje slobode u procjeni kako pristupati rješavanju složenih pravnih, ekonomskih, financijskih, socijalnih, etičkih i drugih pitanja u različitim područjima života i postoji li, a ako da, u kojoj mjeri potreba miješanja u prava i slobode zajamčene Europskom konvencijom kada je riječ o tim pitanjima. Ovaj pravni “prostor za manevriranje” ne jamči „rezerviranu domenu“ državnih vlasti. Raspon načela slobodne prosudbe razlikuje se od predmeta do predmeta. Pravni rezon postojanja stupnja slobodne prosudbe jest da je država u boljem položaju ocijeniti određene okolnosti jer je u izravnom i stalnom kontaktu sa vitalnim snagama svoje zemlje. Pojam „slobodne prosudbe“ se prvi put pojavio 1949. godine u prijedlozima Europskog pokreta, vezanim uz potrebu donošenja europske povelje o ljudskim pravima. Pravo slobode izražavanja kao i druga kvalificirana prava regulirana u čl. 8., 9. i 11. ostavljaju državama veću mogućnost slobodne prosudbe dok, primjerice, prava zajamčena čl. 2. i 3. ostavljaju malo ili nimalo prostora za slobodnu prosudbu. Kao nedostatak ovog načela ističe se mogućnost da se Europski sud „povuče“ i državi prepusti prosudbu u osjetljivim pravnim pitanjima, poput primjerice istospolnog braka. Značaj ovog načela u praksi Europskog suda institucionaliziran je unošenjem načela slobodne procjene u Protokol 15.

posljednjeg koraka tzv. testa opravdanosti kojemu prethode razmatranja pripada li pravo za koje se tvrdi da je povrijeđeno u okvir pravne norme te određivanje postoji li miješanje u pravo. Tzv. test opravdanosti složen je, a njegove elemente čine razmatranja je li osporena mjera u skladu sa zakonom, je li imala legitiman cilj, a kao posljednji korak provodi se tzv. test razmjernosti.

Za provedbu tzv. testa razmjernosti, postupku koji uključuje vaganje i uravnoteživanje sukobljenih interesa, od vitalnog je značaja razmatranje činjenica i okolnosti slučaja koje čine temelj na kojem Europski sud gradi svoju presudu. Kada provjera razmjernosti ne bi uključivala činjenične i empirijske elemente slučaja bila bi svedena na pitanje vaganja i uravnoteženja pravnih normi, potpuno odvojenih od činjenica života.¹⁹ Načelo nužnosti izvire iz teksta Europske konvencije. Kroz praksu Europskog suda se definiralo nekoliko stupnjeva nužnosti (apsolutna, stroga nužnost, nužnost u demokratskom društvu) miješanja u konvencijska prava, uz koja se vežu i odgovarajuće sudske tehnike njezina ispitivanja, tj. tzv. testovi nužnosti. Test nužnosti u demokratskom društvu primjenjuje se u ocjenjivanju miješanja države kod klasičnih kvalificiranih prava, čl. 8. -11. Europske konvencije, tj. zaštićenih interesa kod kojih je miješanje javnih vlasti dopušteno, propisanih u stavku (2) ovih članaka. I kod ovog testa, Europski sud koristi tehniku „korak po korak“ te prije pristupanja testu nužnosti u demokratskom društvu utvrđuje se potpada li konkretno pravo u okvir Europske konvencije i postoji li miješanje države u pravo.

Opća stajališta Europskog suda o dopuštenosti miješanja „nužna u demokratskom društvu,“ prisutna u velikom broju presuda, podrazumijevaju legitimnost ciljeva miješanja koji odgovaraju na „prijeku društvenu potrebu“ te ako je miješanje razmjerno cilju koji se htio postići. No, ovo opće stajalište se bitno razlikuje od slučaja do slučaja. Ovisno o okolnostima slučaja, unutar testa nužnosti u demokratskom društvu, razmatraju se različiti elementi poput težine i ozbiljnosti osporene mjere, prirode i učinaka osporene mjere u svjetlu činjenica konkretnog slučaja, postojanje „osobito ozbiljnih razloga“ za primjenu osporavane mjere, prirodna veza „nužnosti“ u konkretnom slučaju i najviših vrijednosti koje štiti Europska konvencija (demokracija, vladavina prava), granice slobodne prosudbe države u konkretnom slučaju, razmjernost osporene mjere s prethodno utvrđenim legitimnim ciljem u užem smislu, postojanje manje restriktivne mjere od one koja je primijenjena radi ostvarenja istog cilja te diskriminiranost miješanja u zaštićeno pravo.²⁰

6. Osobna prava koja mediji najčešće povređuju

Jedan od legitimnih razloga koji po svim međunarodnim konvencijama o ljudskim pravima opravdava ograničavanje slobode izražavanja jest zaštita

¹⁹ Omejec, J., *op. cit.*, str. 1256.

²⁰ *Ibid.*

“ugleda i prava drugih”. Za razliku od značenja “ugleda drugih”, sadržaj izraza “prava drugih” nešto je složeniji i “rastezljiviji”. On je svojevrsni zajednički nazivnik za različita pojedinačna i grupna prava i legitimne interese koji u demokratskom društvu zavrjeđuju zaštitu. To može, primjerice, biti pravo pojedinca na poštovanje njegove privatnosti, pravo pojedinca i društvenih grupa na zaštitu od tzv. “govora mržnje”, pravo drugih na pravično suđenje i presumpciju nevinosti, pravo pojedinca i skupina na zaštitu svojih profesionalnih, tržišno-komercijalnih i poslovnih interesa, pravo građana na djelotvorne i nepristrane demokratske institucije i javne službe itd. Međutim, osobna prava koja mediji najčešće povrjeđuju su: pravo na ugled, čast i dostojanstvo, pravo na privatnost i pravo na pravično suđenje koje uključuje presumpciju nevinosti.²¹

6.1. Uravnoteživanje suprotstavljenih prava u praksi Europskog suda za ljudska prava

Vršenje međusobno sukobljenih temeljnih prava se treba s jedne strane međusobno uzajamno uravnoteživati, a s druge ih strane treba uravnoteživati sa suprotstavljenim, demokratski izraženim, općim interesima zajednice.²² U predmetu *Von Hannover protiv Njemačke*²³ Europski sud je ispitivao je li postignuta ravnoteža između javnog interesa da se bude informiran i legitimnih interesa podnositeljice zahtjeva na privatnost. Podnositeljica zahtjeva je tvrdila da odbijanje njemačkih sudova da zabrane dalje objavljivanje fotografija predstavlja povredu prava na poštovanje privatnog života, zajamčenog čl. 8. Europske konvencije.²⁴ Prema njemačkom pravu, podnositeljica zahtjeva, kao istaknuta predstavnica modernog društva „*par excellence*“, mora tolerirati ovu vrstu publiciteta. Stav je Europskog suda da razlikovanje ličnosti „*par excellence*“ i „relativno“ javnih ličnosti suvremenog društva treba biti jasno i očigledno kako bi pojedinac u državi, u kojoj postoji vladavina prava, imao precizne indikacije o ponašanju koje treba usvojiti. Oni trebaju točno znati kada su i gdje zaštićeni ili, naprotiv, kada i gdje mogu očekivati miješanje drugih u njihov privatni život. Kriterij prostorne izolacije je nejasan i kompliciran kako bi osoba o kojoj je riječ mogla utvrditi je li on zadovoljen. U zaključku se ponavlja stav Europskog suda

21 O tome: Alaburić, V., Povreda prava osobnosti informacijama u medijima u: Grubić, Vesna (ur.), Odgovornost za neimovinsku štetu zbog povrede prava osobnosti, Zagreb, 2006., str. 16.

22 Tako: Omejec, J., *op. cit.*, str. 1234.-1235.

23 Presuda od 24.6.2004., zahtjev br. 59320/00, *Von Hannover protiv Njemačke*, [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22display%22:\[%220%22\],%22languageisocode%22:\[%22ENG%22\],%22appno%22:\[%2259320/00%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-61853%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22display%22:[%220%22],%22languageisocode%22:[%22ENG%22],%22appno%22:[%2259320/00%22],%22documentcollectionid%22:[%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-61853%22]}), 13.01.2020.

24 Podnositeljica zahtjeva je bila kći princa od Monaka koja ne obnaša niti jednu funkciju za državu Monako, niti za njene institucije. Njemački su časopisi objavili fotografije sa različitim prizorima iz njezinog svakodnevnog života (dok sjedi na konju, sa njezinom djecom, u kupovini sa tjelohraniteljem, u društvu sa princem Ernstom Augustom von Hannoverom na sajmu konja, odnosno dok igraju tenis...).

da je odlučujući čimbenik u balansiranju između prava na privatnost i prava na slobodu izražavanja doprinos koji objavljene fotografije i članci imaju u raspravi od općeg interesa, a kojeg u konkretnom slučaju nije bilo, obzirom da su se objavljene fotografije odnosile na detalje iz privatnog života podnositeljice zahtjeva. Nadalje, javnost nema legitimni interes da zna gdje se podnositeljica zahtjeva nalazi i kako se obično ponaša u svom privatnom životu. To vrijedi čak i ako se pojavljuje na mjestima koja se ne mogu uvijek opisati kao osamljena, kao i u slučaju činjenice da je ona poznata u javnosti. Obzirom na ove razloge i usprkos području slobodne procjene koju države imaju u ovom području, Europski je sud smatrao da nije postignuta pravedna ravnoteža između suprotstavljenih interesa.²⁵

Na temelju ove presude su podnositeljica i njezin suprug pokrenuli nekoliko postupaka pred njemačkim sudovima u odnosu na fotografije koje su kasnije objavljene. Neke su žalbe prihvaćene, ali je odbijena ona koja se odnosila na fotografije para u šetnji tijekom odmora, a bila je popraćena člankom o zdravstvenom stanju Princa Rainera od Monaka. Njemački je Savezni Ustavni sud utvrdio da je Savezni sud pravde imao valjane osnove da smatra loše zdravstveno stanje princa koji vlada Monakom pitanjem od općeg interesa i da su novine shodno tome imale pravo izvještavati o načinu na koji prinčeva djeca usklađuju svoje obveze u pogledu obiteljske solidarnosti sa legitimnim potrebama svog privatnog života.

Naglašavajući suštinsku ulogu medija u demokratskom društvu, koji premda ne smiju prekoračiti određene granice, imaju obvezu objavljivanja informacija od općeg interesa, a javnost ih s druge strane ima pravo primati, Europski je sud prihvatio da su fotografije u pitanju, promatrane u svjetlu članaka objavljenih uz njih, doprinijele raspravi od općeg interesa i da se tumačenje o zdravstvenom stanju Princa kao pitanju od značaja za suvremeno društvo ne može smatrati nerazumnim. Zaključujući da nije bilo povrede čl. 8. Europske konvencije, Europski sud je uzeo u obzir promjene u praksi njemačkih sudova, koje su uslijedile nakon prve presude u predmetu *Von Hannover*, kao i polje slobodne procjene koje nacionalni sudovi uživaju prilikom odmjeravanja suprotstavljenih interesa.²⁶

U navedenom se slučaju ukazuje na informacije koje su takve da su od značaja za društvo, odnosno da doprinose raspravi od općeg interesa. Važno je stoga naglasiti da mediji imaju zadatak priopćavanja takvih obavijesti, a javnost ih ima pravo primati. "Individualno je ljudsko pravo na slobodu izražavanja prošireno društveno-kolektivnim, odnosno funkcionalnim demokratskim pravom građana da budu informirani odnosno pravom javnosti da zna."²⁷ Saznanja o činjenicama koje su od iznimne važnosti za pojedince i širu javnost mogu poz-

25 V. *supra* bilješku 23.

26 *Von Hannover* protiv Njemačke, (br. 2.), Presuda od 07.02.2012., predstavke br. 40660/08 i 60641/08, <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%5B%22001-117724%22%5D%7D>, 14.01.2020.

27 Alaburić, V., Sloboda izražavanja u Republici Hrvatskoj, Priručnik o slobodi riječi, (Coliver, S.; Darbshire, H.; Bošnjak, M.(ur.), *Article 19*, London, i *Press Data*, Zagreb, 1998., str. 7., navedeno prema: Arlović, M., Pravo na slobodu izražavanja misli, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, br. 2/16., str. 377.-411. i str. 382.

itivno utjecati na iznalaženje rješenja te „poslužiti kao kočnica spekulativnoj i neupućenoj raspravi.”²⁸

Kako je prethodno navedeno, sukobljena prava je potrebno uravnoteživati, kako međusobno tako i sa općim interesima zajednice. Ipak univerzalna formula, koja bi se mogla primijeniti u svim postupcima u kojima se ispituje je li postignuta pravedna ravnoteža među sukobljenim pravima, ne postoji. Jedan od primjera iz prakse Europskog suda koji pokazuje težinu i osjetljivost u postizanju spomenute ravnoteže jest presuda *Animal Defenders Intenational protiv Ujedinjenog Kraljevstva*.²⁹ Prema britanskom zakonodavstvu zabranjeno je političko oglašavanje na televiziji ili radiju, u cilju osiguranja nepristranosti u elektroničkim medijima i u cilju sprječavanja moćnih skupina da zakupljivanjem javnog prostora jačaju svoj utjecaj. Zabrana se ne odnosi samo na oglase političkog sadržaja, već i na tijela koja su u cijelosti ili djelomično političke naravi, bez obzira na sadržaj njihovog oglašavanja.³⁰

Zabrana plaćenog političkog oglašavanja na radiju i televiziji predstavlja miješanje u pravo na slobodu izražavanja, a ono je bilo “propisano zakonom” i težilo je očuvanju nepristranosti u emitiranju javno-interesnih pitanja, a time i zaštiti demokracije. Slučaj se stoga svodio na pitanje je li ta mjera bila nužna u demokratskom društvu. Obje stranke u konkretnom slučaju imale su za cilj održavanje slobodne i pluralističke rasprave o pitanjima od javnog interesa i promicanje demokracije, ali je podnositelj zahtjeva smatrao da bi manje restriktivni propisi bili dovoljni. Europski sud je stoga morao uravnotežiti pravo podnositelja zahtjeva na priopćavanje informacija i ideja od općeg interesa koje je javnost imala pravo primiti, usprkos želji nadležnih tijela da zaštiti demokratsku raspravu.

Važnom je smatrao činjenicu da je zabrana bila ograničena, odnosno da se odnosila samo na plaćeno političko oglašavanje i to samo preko najutjecajnijih i skupih medija. Utvrđeno je da nema dokaza da je razvoj interneta i društvenih medija prevladao utjecaj radija i televizije, u mjeri u kojoj bi potreba za zabranu elektronskih medija bila potkopana. Oglašivači su bili dobro upoznati s prednostima emitiranog oglašavanja te su i dalje bili spremni platiti znatnu svotu novca za

28 V. *Sunday Times* protiv Ujedinjenog Kraljevstva, Presuda od 26.4.1979., br. 6538/74 (*Distillers Company (Biochemicals) Limited* je proizvodila i prodavala u Ujedinjenom Kraljevstvu lijekove koji su sadržavali sastojak poznat pod imenom thalidomide, a bili su propisivani kao sedativi naročito za trudnice. Više žena koje su uzimale lijekove za vrijeme trudnoće, rodile su djecu s teškim deformacijama, a tvrtka je povukla s tržišta lijekove koji su sadržavali sporni sastojak. *Sunday Times* je objavljivao izvješća o navedenom te je u jednom članku objavljeno da će “u jednom budućem članku *Sunday Times* istražiti kako je došlo do tragedije.” Temeljem sudskog naloga do objave članka nije došlo zbog stavova o mogućem utjecaju na očuvanje “autoriteta sudstva”).

29 Prema: Omejec, J., *op.cit.*, str. 1235.

30 Podnositelj zahtjeva je nevladina organizacija koja zagovara zabranu izrabljivanja životinja u trgovačke, znanstvene i zabavne svrhe, čiji je cilj ishoditi promjenu zakonskih okvira i javne politike s tim u svezi te utjecati na mišljenje javnosti i vlade radi postizanja svojih ciljeva. Podnositelj zahtjeva je pokušao prikazati televizijski oglas, međutim, emitiranje je odbijeno zbog nesuglasnosti sa zakonskim odredbama o zabrani političkog oglašavanja.

oglašavanje, što ide izvan dosega većine nevladinih organizacija koje žele sudjelovati u javnoj raspravi. Pristup alternativnim medijima je ključan za razmjernost zabrane jer je pristup drugim, potencijalno korisnim medijima i drugim sredstvima (kao što su tisak, internet i društvene mreže), bio dostupan podnositelju zahtjeva.

³¹ O prijemima u konkretnom slučaju i težini primjene ovog modela govori i podatak da je zaključak kako nema povrede donesen samo sa jednim glasom razlike.

6.2. Osvrt na praksu Ustavnog suda Bosne i Hercegovine po pitanju uravnoteženja suprostavljenih prava

Osvrtom na praksu Ustavnog suda Bosne i Hercegovine³² uočava se da je znatno veći broj odluka u kojima je Ustavni sud utvrdio da nema povrede prava na slobodu izražavanja. Analizom odluka kojima su apelacije odbijene kao neutemeljene, odnosno u kojima je Ustavni sud smatrao da nije bilo povrede prava na slobodu izražavanja, može se zaključiti da su podnositelji u velikom broju predmeta mediji (televizija, novine, novinari) koji su smatrali da su redoviti sudovi povrijedili njihovo pravo na slobodu izražavanja i koji su bili obvezni naknaditi štetu nanесenu časti i ugledu pojedinaca o kojima su objavljivali informacije, a za koje su sudovi utvrdili da nisu postojali dokazi, ili da nisu poduzete mjere da se prethodno uspostave kontakti i dođe do istinitih informacija.

S druge strane, povreda postoji kada su mediji prilikom objave spornih informacija postupali profesionalno te, u skladu s novinarskom etikom, obavili dužnost informiranja javnosti o pitanju od javnog interesa, kada je postupanje bilo u dobroj vjeri te su uloženi razumni napor radi provjeravanja vjerodostojnosti informacija koje su objavljene. Tako u jednoj od posljednjih odluka, u kojoj je utvrđena povreda prava iz čl. II/3.h) Ustava BiH i čl. 10. Europske konvencije, Ustavni sud zaključuje da kršenje postoji kada redovni sudovi, obvezivanjem apelanata na isplatu nematerijalne štete, nisu postigli pravičan balans između prava apelanata na slobodu izražavanja i tužiteljevog prava na zaštitu ugleda, tj. kada reakcija redovnih sudova, u okolnostima konkretnog slučaja, nije bila proporcionalna zakonitom cilju kojem se teži i kada nije bila nužna u demokratskom društvu. Apelanti su tvrdili da su zapažanja koja su iznosili zasnovana na relevantnim izvorima, da su pokušavali ukazati na nezakonite radnje koje su bile predmet istrage nadležnih tijela te da, stoga, nije bilo mjesta za novčano kažnjavanje

³¹ *Animal Defenders Intenational* protiv Ujedinjenog Kraljevstva, Presuda od 22.4.2013., br. 48876/08, [https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%22CASE%20OF%20ANIMAL%20DEFENDERS%20INTERNATIONAL%20v.%20THE%20UNITED%20KINGDOM%20-%20\[Croatian%20Translation\]%20legal%20summary%20by%20the%20COE%20Human%20Rights%20Trust%20Fund%22%22%5D,%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22%5D,%22itemid%22:%5B%22001-128406%22%5D%7D](https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%22CASE%20OF%20ANIMAL%20DEFENDERS%20INTERNATIONAL%20v.%20THE%20UNITED%20KINGDOM%20-%20[Croatian%20Translation]%20legal%20summary%20by%20the%20COE%20Human%20Rights%20Trust%20Fund%22%22%5D,%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22%5D,%22itemid%22:%5B%22001-128406%22%5D%7D), 08.12.2019.

³² Prema čl. VI. / 3. b) Ustava BiH, Ustavni sud također ima prizivnu nadležnost za pitanja iz Ustava koja se pojave na temelju presude bilo kojeg drugog suda u BiH, a koja se svodi na zaštitu temeljnih prava i sloboda čovjeka i građanina.

apelanata.³³ Ustavni je sud, pozivajući se na praksu Europskog suda, naglasio da zaštita, koju novinarima pruža čl. 10. Europske konvencije, podliježe uvjetu da djeluju u dobroj vjeri kako bi pružili točne i pouzdane informacije u skladu s načelima odgovornog novinarstva.

U konkretnom slučaju Ustavni sud zapaža da su apelanti iznesenu tvrdnju zasnovali na izvorima, koji su bili uključeni u istragu i od kojih su i ranije dobivali informacije koje su se pokazale točnim i rezultirale optužnicama. U svezi s tim podsjeća na praksu Europskog suda koja omogućava obranu medija, ako mogu pokazati da su postupali razumno, ili u skladu s profesionalnim standardima, dakle „u dobroj namjeri“ kada su objavljivali kritičke izjave. Ovakvu doktrinu primjenjuje Europski sud koji je, kada je riječ o činjenicama, razvio fleksibilnija pravila od onih koja zahtijevaju dokazivanje istinitosti, ostavljajući medijima, na taj način, prostor za grešku te da novinarska sloboda obuhvaća i moguće pribjegavanje određenom stupnju pretjerivanja ili čak provokacije. Konačno, pitanje o kojem je sporni tekst govorio odnosilo se na korupciju, što svakako i prema mišljenju Ustavnog suda zaslužuje pažnju javnosti.³⁴

U presudi koju je Europski sud donio u odnosu na Bosnu i Hercegovinu, u pogledu kršenja čl. 10. Europske konvencije a u kojoj se utvrđuje da nije došlo do povrede istog, navodi se da „Sud ne uviđa jake razloge koji bi nalagali da utvrđenje domaćih sudova zamijeni svojim i da ukine balans koji su oni uspostavili...te da su vlasti tužene države uspostavile pravičnu ravnotežu između interesa aplikanata u pogledu slobode govora, s jedne strane, i interesa M.S. u pogledu zaštite njenog ugleda, s druge strane, postupajući u okviru svoga polja slobodne procjene.“³⁵ Prema ocjeni domaćih sudova, od čijeg utvrđenja nije odstupio Europski sud, aplikanti nisu dokazali istinitost iznesenih navoda, odnosno nisu uložili razumne napore da prethodno provjere iznesene činjenice.³⁶ Međutim, u izdvojenim mišljenjima se ovaj predmet ističe kao težak slučaj, a iz kakvog i sličnih nastaje loše pravo.³⁷ I ovaj primjer pokazuje težinu i probleme koje nosi postizanje

33 Sporno izražavanje se odnosilo na kritički osvrt apelanata na stanje u NK Čelik o nezakonitom poslovanju, što je za posljedicu imalo započinjanje istrage o istom.

34 AP – 4642/17, Odluka od 30.10.2019., Službeni glasnik BiH br. 76/19, http://www.ustavnisud.ba/dokumenti/_bs/AP-4642-17-1208799.pdf, 14.01.2020.

35 Medžlis islamske zajednice Brčko i drugi protiv Bosne i Hercegovine, presuda od 27.6.2017., zahtjev br. 17224/11, toč. 121., http://www.mhrr.gov.ba/ured_zastupnika/odluke/MEDZLIS%20IZ%20BRCKO%20I%20DRUGI%20vs%20BIH.pdf, 15.01.2020.

36 Aplikanti su poslali dopis najvišim tijelima vlasti u Distriktu Brčko, u kojem su postavili pitanje zanemarivanja načela proporcionalne zastupljenosti etničkih zajednica u javnom servisu, te iznijeli podatke o M.S. zbog čega je ona pokrenula parnični postupak zbog klevete tvrdeći da je došlo do narušavanja njezinog ugleda i diskreditiranja kao osobe i profesionalnog novinara.

37 U izdvojenim se mišljenjima, između ostalog, razmatra pitanje odgovornosti aplikanata za objavljivanje informacija, odnosno navodi da se pismo koje su uputili tijelima vlasti treba smatrati povjerljivom prepiskom te se njegovo objavljivanje ne može povezati sa aplikantima. V. izdvojeno mišljenje suca Kūrisa, Zajedničko izdvojeno mišljenje sudaca Sajó, Karakaş, Motoc i Mits i Izdvojeno mišljenje suca Vehabovića.

ravnoteže između suprotstavljenih prava, potvrđujući stav da “uravnoteživanje sukobljenih prava i interesa čini bit rada Europskog suda i najvažniji je pokazatelj, na temelju kojeg bi se djelotvornost konvencijskog mehanizma trebala mjeriti.”³⁸

7. Općenito o odgovornosti za štetu i šteti prouzročenoj informacijom objavljenom u medijima

Oblast komunikacija u Bosni i Hercegovini te uspostava i rad Regulatorne agencije za komunikacije Bosne i Hercegovine uređena su Zakonom o komunikacijama Bosne i Hercegovine³⁹ U Bosni i Hercegovini funkcioniraju Regulatorna agencija za komunikacije Bosne i Hercegovine⁴⁰ i Vijeće za tisak,⁴¹ kao samoregulatorno tijelo za tiskane i *online* medije. Regulatorna agencija za komunikacije Bosne i Hercegovine, kao neovisno tijelo sa izvršnim ovlaštenjima, ima mogućnost sankcioniranja medija ako isti povrijede odredbe vezane za elektronske medije (čl. 46. ZoK BiH). U Republici Srpskoj se primjenjuje Zakon o javnom informisanju Republike Srpske.⁴² Pitanje javnih emitera u Bosni i Hercegovini uređeno je Zakonom o Javnom radio-televizijskom sustavu Bosne i Hercegovine,⁴³ Zakonom o

38 *Solemn hearing of the European Court of Human Rights on the occasion of the opening of the judicial year Friday 27 January 2012 Address by Sir Nicolas Bratza President of the European Court of Human Rights*, https://www.echr.coe.int/Documents/Speech_20120127_Bratza_JY_ENG.pdf, 16.01.2020. Navedeno prema: Omejec, J., *op. cit.*, str. 1235.

39 Zakon o komunikacijama Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik BiH, br. 31/03, 75/06, 32/10, dalje: ZoK BiH. Regulatorna načela emitiranja, između ostalog, obuhvaćaju: zaštitu slobode izražavanja i raznolikosti mišljenja, poštujući općeprihvaćene norme ponašanja, nediskriminacije, pravičnosti, točnosti i nepristranosti (čl. 4. ZoK BiH). U čl 1. istog zakona stoji da komunikacije uključuju telekomunikacije, radio, emitiranje (uključujući kablovsku televiziju) te usluge i sredstva koja su s tim u svezi.

40 Regulatorna agencija za komunikacije BiH je nadležna za reguliranje emitterskih i javnih telekomunikacijskih mreža i usluga, uključujući izdavanje dozvola, utvrđivanje cijena, međupovezivanje i definiranje osnovnih uvjeta za osiguravanje zajedničkih i međunarodnih komunikacijskih sredstava, kao i za planiranje, koordiniranje, namjenu i dodjelu radiofrekvencijskog spektra. Osim toga ona je, sa Vijećem ministara BiH, nadležna za zaštitu autorskih i drugih prava na intelektualno vlasništvo, kao i osobnih podataka i privatnosti. V. čl. 36.-44. ZoK BiH.

41 Vijeće za tisak u BiH, sukladno čl. 3. Statuta, je nevladina, nepolitička i neprofitna organizacija koja, po principu slobodnog i dobrovoljnog pristupanja članstvu Udruženja, okuplja svoje članove radi ostvarivanja ciljeva i djelatnosti utvrđenih Statutom. Vijeće posreduje kao medijator između nezadovoljnih čitatelja i tiskanih i *online* medija, nadgleda primjenu Kodeksa za tisak i *online* medije BiH. Ono, također, unapređuje profesionalne standarde u tisku i *online* medijima, štiti javnost od neprofesionalnog i manipulatorskog novinarskog izvještavanja, a sa druge strane štiti medije od političkih, ekonomskih i svih drugih pritisaka koji ugrožavaju slobodu informiranja i slobodu medija. Vijeće čine Udruženje BH novinari, Društvo novinara BiH, Udruga hrvatskih novinara u BiH i udruženje novinara RS. Više o institucionalnim mehanizmima v. Džumhur, J.; Jukić, N.; Mitrović, Lj, Specijalni izvještaj o položaju i slučajevima prijetnji novinarima u Bosni i Hercegovini, Banja Luka, 2017., str. 24.

42 Zakon o javnom informisanju Republike Srpske, Službeni glasnik Republike Srpske, br. 1097.

43 Zakon o Javnom radio-televizijskom sustavu Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik Bosne i

Radio-televiziji Republike Srpske,⁴⁴ Zakonom o Javnom servisu Radio-televizije Federacije Bosne i Hercegovine.⁴⁵ Kodeks za tisak i *online* medije⁴⁶ predstavlja način samoreguliranja novinarskog djelovanja.

Slobodi medija u međunarodnom pravu se poklanja značajna pozornost, a u Bosni i Hercegovini ista je predmet praćenja i analize sve više međunarodnih organizacija. Također, poštovanje slobode medija i novinarstva podrazumijeva i postojanje odgovornosti samih novinara u korištenju medijskih sloboda. Naime, sloboda medija ne može biti izgovor za neetično i neprofesionalno pisanje i izvještavanje o pojedincima ili grupama.⁴⁷ U svezi s tim, nezaobilazno je i pitanje klevete koja je ranije bila regulirana kaznenim zakonima, ali je reformom kaznenog zakonodavstva iz 2003. godine dekriminalizirana. Naime, brisane su odredbe o kleveti i uvredi, odnosno ukinuta su kaznena djela klevete iz kaznenih zakona na svim nivoima vlasti u Bosni i Hercegovini te su suđenja iz kaznenog domena prebačena u domen građanskog prava, odnosno u parnični postupak. Doneseni su posebni zakoni kojima su propisani uvjeti građanskopravne odgovornosti za klevetu.⁴⁸ Njima su uređena ograničenja slobode izražavanja i propisani uvjeti građanske odgovornosti za štetu nanesenu ugledu fizičkih i pravnih osoba iznošenjem ili prenošenjem nečeg neistinitog. Time se ukazalo na činjenicu da se povredom osobnih dobara kao što su čast, ugled, privatni život sl. oštećenom, pored materijalne često nanosi i nematerijalna šteta koja se ogleda u poremećaju psihičke ravnoteže ličnosti, poremećajima duševnog stanja, trpljenju fizičkog ili psihičkog bola.⁴⁹

Izuzeci od građanskopravne odgovornosti za klevetu sukladni su međunarodnim standardima koji se tiču restriktivnog ograničavanja slobode izražavanja. Tako je propisano da se neće odgovarati za klevetu ako se radi o izražavanju mišljenja, ili kada je izražavanje u suštini istinito, a netočno samo u nebitnim elementima; ako je osoba koja je navodno prouzrokovala štetu bila

Hercegovine, br 78/05. Člankom 4. ovog zakona jamči se urednička neovisnost i institucionalna autonomija javnih RTV sistema (BHRT, FTV i RTRS).

44 Zakon o Radio-televiziji Republike Srpske, Službeni glasnik Republike Srpske, br 49/06, 42/10, 89/13.

45 Zakon o Javnom servisu Radio-televizije Federacije Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik Federacije Bosne i Hercegovine, br. 48/08.

46 Kodeks za tisak i *online* medije je usvojen od strane svih udruženja novinara u BiH na sjednici održanoj 29.4.1999, veljači 2005., kolovoza 2006., prosincu 2006., lipnju 2011. godine. Tu je i Kodeks o emitiranju RTV programa, koji je usvojen na sjednici Vijeća Regulatorne agencije za komunikacije, održanoj 31. 1.2008. O tome: Džumhur, J.; Jukić, N.; Mitrović, Lj, *op.cit.*, str. 24.

47 Više o tome v. Izvješće o slobodi govora i stanju medijskih sloboda u Bosni i Hercegovini, <https://www.parlament.ba/act/ActDetails?actId=1044>, 15. 12. 2019.

48 Zakon o zaštiti od klevete Federacije Bosne i Hercegovine, Službene novine FBiH, br. 19/03, 73/05, dalje: ZZodKI FBiH, Zakon o zaštiti od klevete Republike Srpske, Službeni glasnik RS, br. 37/01, dalje: ZZodKI RS, Zakon o zaštiti od klevete Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, Službene novine BD BiH, br. 14/03., dalje: ZZodKI BD

49 Više o tome v. Dragičević, F., Izuzeci od građanskopravne odgovornosti za klevetu prema zakonima o zaštiti od klevete u Bosni i Hercegovini, Pravna misao, Sarajevo, br. 1-2/18, str. 63.

po zakonu obvezna iznositi ili prenositi izražavanje, ili ga je iznosila ili prenosi-la tijekom zakonodavnog, sudskog ili upravnog postupka; i ako je izražavanje ili prenošenje izražavanja bilo razumno.⁵⁰ Pitanje razumnosti iznošenja ili prenošenja izražavanja u praksi može biti sporno. Kada sud donosi ovakvu odluku, on mora uzeti u obzir sve okolnosti konkretnog slučaja, a posebice način, oblik i vrijeme iznošenja ili prenošenja izražavanja, prirodu i stupanj prouzrokovane štete, do-bronamjernost i pridržavanje općeprihvaćenih profesionalnih standarda od strane štetnika, vjerojatnost da bi šteta nastala i da izražavanje nije izneseno ili preneseno, dokaz da izražavanje sadrži objektivnu i točnu informaciju o izražavanju drugih osoba te odnosi li se na pitanja iz privatnog života oštećenog ili pitanja od političkog i javnog značaja.⁵¹ Supsidijarno se primjenjuje Zakon o obveznim odnosima.⁵²

Odgovornost nakladnika za štetu prouzročenu informacijom objavljenom u mediju se temelji na principu krivnje, a sukladno općim propisima obveznog prava presumira se najniži oblik krivnje – obična nepažnja. Izuzev krivnje, kao subjektivnog elementa protupravnosti, sve druge pretpostavke odgovornosti za štetu mora dokazati oštećenik koji zahtijeva popravljjanje štete. On, dakle, treba dokazati štetnu radnju, protupravnost štetne radnje, štetu te uzročnu vezu između štetne radnje i štete. Objektivni element štete predstavlja stvarna povreda nekog prava ličnosti a subjektivni fizička i/ili psihička bol, odnosno strah.⁵³ Čl. 198. st. 2. ZOO-a ističe da ne odgovara za prouzrokovanu štetu onaj tko učini neistinito saopćenje o drugome, ne znajući da je ono neistinito, ako je on ili onaj kome je saopćenje učinio imao u tome ozbiljnog interesa.

ZOO definira u svom čl. 155. nematerijalnu štetu kao fizičku i duševnu bol te strah. Nematerijalna šteta je po svojoj prirodi takva da je nije moguće po-praviti naturalnom restitucijom niti ju se može naknaditi u novcu jer ne postoji novčana protuvrijednost za povrijeđeno pravo ličnosti.⁵⁴ Ipak kada je štetnom radnjom povrijeđeno nečije pravo ličnosti ZOO, uz nenovčani oblik popravljjanja nematerijalne štete (objavljivanje presude ili ispravka),⁵⁵ predviđa i novčanu satis-fakciju (tzv. pravičnu novčanu naknadu). Prema čl. 157. ZOO-a svatko ima pravo

50 V. čl. 7. ZZodKl FBiH/ZZodKl BD te čl. 6. ZZodKl RS.

51 Račić, R., Postupak za zaštitu od klevete, Pravna riječ, Banja Luka, br. 24/10, str. 395.

52 Zakon o obveznim odnosima, Službeni list SFRJ br. 29/78, 39/85, 45/89, i 57/89, Službeni list R BiH, br. 2/92, 13/93, Službene novine Federacije BiH br. 29/03, 42/11, Službeni glasnik Republike Srpske br. 17/93, 3/96, 39/03, 74/04., dalje: ZOO.

53 Više o tome: Alaburić, V., *op. cit.*, str. 59.-60.

54 Za razliku od povrede prava na privatnost, kod povrede prava na čast i ugled načelno je moguće izvršiti povrat u prijašnje stanje ispravkom informacije, opozivom ili deklaratornim utvrđenjem povrede ovog prava, s tim da se to ne odnosi na psihičke patnje izazvane povredom. U postupku naknade nematerijalne štete utvrđuje se visina naknade prema slobodnoj sudskoj ocjeni, po principu odmjeravanja naknade kao satisfakcije oštećenog. O tome: Popesku, D., Građanskopravna zaštita prava privatnosti od povreda putem masmedija, Beograd, 2008., str. 162.

55 Prema čl. 199. ZOO-a BiH u slučaju povrede prava ličnosti sud može narediti, na trošak štetnika, objavljivanje presude odnosno ispravka, ili narediti da štetnik povuče izjavu kojom je povreda učinjena, ili što drugo čime se može ostvariti svrha koja se postiže naknadom.

zahtijevati od suda ili drugog nadležnog tijela da naredi prestanak radnje kojom se povređuje pravo njegove ličnosti. Prema čl. 200. ZOO-a ne naknađuje se svaka duševna bol i patnja, nego samo ona koja je osobito jaka u intezitetu i trajanju.⁵⁶ Za duševne patnje ili boli koje ljudi trpe nedostaju objektivna mjerila koja bi bila primjerena za sviju, zbog čega je potrebno da se, u svakom konkretnom slučaju, određeno stanje psihijatrijski konkretizira, uz utvrđivanje kauzalne veze između štete i njene posljedice.⁵⁷ Tako, u sporovima protiv nakladnika radi naknade nematerijalne štete, uzrokovane objavljenom informacijom, pravno priznatom štetom se smatra ona povreda prava ličnosti (objektivni element) koja je uzrokovala fizičke i/ili psihičke boli, odnosno strah odgovorajuće jakosti i trajanja (subjektivni element). Dakle, oštećenik-tužitelj mora dokazati da je pretrpio fizičku i/ili duševnu bol, odnosno strah da bi uopće stekao pravo na naknađivanje nematerijalne štete isplatom novčane satisfakcije.⁵⁸

Nematerijalna šteta se primarno naknađuje objavljivanjem ispravka sporne informacije, odnosno isprike, ako ispravak nije moguć. Cilj objavljenog ispravka i/ili isprike je popravljivanje štete djelomično ili u cjelosti. Ako je šteta samo djelomično popravljena, može se podnijeti i zahtjev za novčanu satisfakciju. U protivnom, ako je šteta popravljena u cjelosti, zahtjev za novčanom satisfakcijom bi bio neosnovan. Međutim, u praksi se objavljeni ispravci i isprike uglavnom odnose na neke nenamjerne pogreške (npr. pogrešno napisana imena, titule, datume, objave pogrešne fotografije i sl.), dok ih kod težih povreda prava ličnosti, oštećenik i štetnik ne doživljavaju kao oblik popravljanja štete. Naime, oštećenici se svojim zahtjevima za objavu ispravka i isprike obraćaju najčešće zbog formalnih razloga, ispunjenja procesne pretpostavke za podnošenje tužbe za naknadu štete.⁵⁹

56 U čl. 200. st. 1. ZOO-a BiH stoji: "Za pretrpljene fizičke bolove, za pretrpljene duševne bolove zbog smanjenja životnih aktivnosti, naruženosti, povrede ugleda, časti, slobode ili prava ličnosti, smrti bliske osobe te za strah sud će, ako nađe da okolnosti slučaja, a osobito jačina bolova i straha i njihovo trajanje to opravdavaju, dosuditi pravičnu novčanu naknadu, nezavisno od naknade nematerijalne štete, a i kad nje nema."

57 Više o tome: Jurić, A., Pravo na duševni integritet u kontekstu građanskopravne zaštite, Zbornik radova Aktualnosti građanskog i trgovačkog zakonodavstva i pravne prakse, Mostar, br. 17/19., str. 269.

58 O tome: Alaburić, V., *op. cit.*, str. 54.-55. Inače u Zakonu o obveznim odnosima Republike Hrvatske (Narodne novine RH br. 35/05, 41/08, 78/15, 29/18, dalje: ZOO RH) je po pitanju zaštite prava ličnosti odnosno osobnosti usvojena objektivna koncepcija nematerijalne odnosno neimovinske štete koje se definira kao "povreda prava osobnosti" (čl. 1046. ZOO RH). Prema toj koncepciji se ističe da nematerijalna šteta nastaje već samom povredom prava ličnosti, a ne tek povredom izazvanom posljedicama (bol i strah), kao što je to u domaćem ZOO. Naime, za razliku od istog koji u čl. 200. navodi koje pravne osnove omogućavaju oštećeniku pravičnu novčanu naknadu nematerijalne štete, ZOO RH u svom članku 1100. uzima te pravne osnove kao kriterije (mjerila) prema kojima sud, uzimajući u obzir težinu povrede i okolnosti slučaja određuje visinu pravične novčane naknade. Pravni temelj je, dakle, povreda prava ličnosti kao nematerijalna šteta (čl. 1046 ZOO RH). Time je bolje ostvarena zaštita prava ličnosti.

59 V. Puvača Bukovac, M., Neka pitanja zaštite prava osobnosti povodom povreda u medijima, Pravna riječ, Banja Luka, br. 47/16, str. 123.

Čl. 199. ZOO-a kaže da u slučaju povrede prava ličnosti sud može narediti na trošak štetnika, objavljivanje presude odnosno ispravka, ili narediti da štetnik povuče izjavu kojom je povreda učinjena, ili što drugo čime se može ostvariti svrha koja se postiže naknadom. U sudskoj praksi je najčešće objavljivanje onih presuda kojima se nalaže ispravak informacije glavnom i odgovornom uredniku javnog glasila, ili je utvrđena povreda autorskog prava.⁶⁰

U čl. 198. ZOO-a predviđena je naknada materijalne štete oštećenog u slučaju iznošenja, ili prenošenja neistinitih navoda o prošlosti druge osobe, o znanju, o sposobnosti druge osobe, ili čemu drugom, pri čemu se zna ili bi se moralo znati da su neistiniti. Visina materijalne štete se utvrđuje ovisno o tome je li radnja tuženog bila objektivno podobna da njome budu povrijeđena osobna dobra, kao objekti prava ličnosti, kao i je li šteta nastupila, odnosno je li došlo do umanjenja postojeće imovine oštećenog i spriječavanja njenog uvećanja. Materijalna šteta, primjerice, može nastati i u situacijama kada javna osoba želi komercijalno iskoristiti svoj zapis lika, glasa, podatak iz privatnog života, pisani zapis, a mediji to neovlašteno objave, ili joj ne isplate ugovorenu naknadu za korištenje.⁶¹ Premda je sloboda izražavanja u javnim medijima u Bosni i Hercegovini zajamčena, između ostalog, Europskom konvencijom, ustavima i zakonima, odgovornost za tu slobodu je područje kojem je potrebna obuhvatnija i sustavnija zakonska regulativa poradi izuzetne i nesporne važnosti medija za funkcionisanje demokratskog društva.

8. Zaključak

Europski sud u svojoj praksi po pitanju ograničenja slobode izražavanja, polazi od temeljnih načela koja postavljaju izuzetno visoke pravne standarde nacionalnim sudovima. To se posebice odnosi na obrazloženje presuda, tj. navođenje i obrazlaganje razloga za ograničavanje slobode izražavanja u svakom konkretnom slučaju. Ako ti razlozi svojom važnošću i razmjernošću/dostatnošću ne zadovolje strogi test "neophodnosti u demokratskom društvu," Europski sud utvrđuje povredu čl. 10. Europske konvencije. Načela koja države moraju poštovati prilikom ograničavanja slobode izražavanja su: načelo legaliteta, načelo legitimiteta i načelo oportuniteta. Oni moraju biti kumulativno ispunjeni da bi se neko nametnuto ograničenje ili sankciju moglo smatrati opravdanom u demokratskom društvu. Prema načelu legaliteta svako ograničenje mora biti predvidljivo odnosno dostatno precizno propisano. Prema načelu legitimiteta propisani uvjeti, formalnosti, ograničenja i/ili kazne moraju biti propisani isključivo radi zaštite jednog ili više legitimnih ciljeva, tzv. "ograničavajućih iznimaka" koje se taksativno navode u ograničavajućim odredbama relevantnih članaka. Prema načelu oportuniteta nametnuta ograničenja moraju biti opravdana "neodgodivom društvenom

⁶⁰ Popesku, D., *op. cit.*, str. 161.

⁶¹ *Ibid.*, str. 190.

potrebom” te okolnostima konkretnog slučaja, razmjerna zaštiti određenog legitimnog cilja. Javne vlasti (posebice kada sudovi odlučuju o sukobu prava na slobodu izražavanja jednih i legitimnih prava/interesa drugih) trebaju paziti na sljedeće: da se propisana ograničenja slobode izražavanja, radi zaštite određenih legitimnih ciljeva, moraju usko tumačiti u praksi i primjenjivati samo kao iznimke od pravila te o mogućim “zamrzavajućim učincima” koje neko ograničenje ili sankcija mogu imati na slobodu izražavanja i informiranja. Naime, sankcija mora biti dostatna za zaštitu nekog legitimnog cilja u demokratskom društvu, ali ne pretjerano stroga kako ne bi izazvala pogubne zamrzavajuće učinke na slobodu izražavanja. Premda je sloboda izražavanja u javnim medijima u Bosni i Hercegovini zajamčena, između ostalog, Europskom konvencijom, ustavima i zakonima, odgovornost za tu slobodu je područje kojem je potrebna obuhvatnija i sustavnija zakonska regulativa poradi izuzetne i nesporne važnosti medija za funkcionisanje demokratskog društva.

Literatura:

- Alaburić, V., Povreda prava osobnosti informacijama u medijima u: Grubić, Vesna (ur.), Odgovornost za neimovinsku štetu zbog povrede prava osobnosti, Narodne novine, Zagreb, 2006.
- Arlović, M., Pravo na slobodu izražavanja misli, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, Pravni fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, br. 2/16.
- Dragičević, F., Izuzeci od građanskopravne odgovornosti za klevetu prema zakonima o zaštiti od klevete u Bosni i Hercegovini, Pravna misao, Federalno ministarstvo pravde, Zavod za javnu upravu, Sarajevo, br. 1-2/18
- Džumhur, J.; Jukić, N.; Mitrović, Lj, Specijalni izvještaj o položaju i slučajevima prijetnji novinarima u Bosni i Hercegovini, Institucija ombudsmena /ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine, Banja Luka, 2017.
- Greer, S., The European Convention on Human Rights, Achievements, Problems and Prospects, Cambridge University Press, Cambridge, 2006.
- Jurić, A., Pravo na duševni integritet u kontekstu građanskopravne zaštite, Zbornik radova Aktualnosti građanskog i trgovačkog zakonodavstva i pravne prakse, Pravni fakultet Sveučilišta u Mostaru, Mostar, br. 17/19
- Miljko, Z., Ustavno uređenje Bosne i Hercegovine, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 2006.
- Omejec, J., Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda u praksi Europskog suda za ljudska prava, Novi informator, Zagreb, 2014.
- Popesku, D., Građanskopravna zaštita prava privatnosti od povreda putem masmedija, Pravni fakultet Univerziteta Union u Beogradu, Javno preduzeće “Službeni glasnik,” Beograd, 2008.

- Puvača Bukovac, M., Neka pitanja zaštite prava osobnosti povodom povreda u medijima, *Pravna riječ*, Udruženje pravnika Republike Srpske, Banja Luka, br. 47/16
- Račić, R., Postupak za zaštitu od klevete, *Pravna riječ*, Udruženje pravni-
ka Republike Srpske, Banja Luka, br. 24/10
- Schabas, W. A., *The European Convention on Human Rights*, Oxford University Press, Oxford, 2015.

Pravni izvori:

- Ustav Bosne i Hercegovine
- Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda Vijeća Europe, 1950. s dodatnim protokolima, Službeni glasnik BIH – Međunarodni ugovori br. 5/2003.
- Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, 1966., s dodatnim protokolima Službeni list R BiH, br. 25/93.
- Opća deklaracija o pravima čovjeka, Ispravka 318, Službeni list R BiH, br. 15/92.
- Zakon o obveznim odnosima, Službeni list SFRJ br. 29/78, 39/85, 45/89, i 57/89, Službeni list R BiH, br. 2/92, 13/93, Službene novine Federacije BiH br. 29/03, 42/11, Službeni glasnik Republike Srpske br. 17/93, 3/96, 39/03, 74/04
- Zakon o obveznim odnosima Republike Hrvatske, Narodne novine RH br. 35/05, 41/08, 78/15, 29/18
- Zakon o zaštiti od klevete Federacije Bosne i Hercegovine, Službene novine FBiH, br. 19/03, 73/05
- Zakon o zaštiti od klevete Republike Srpske, Službeni glasnik RS, br. 37/01
- Zakon o zaštiti od klevete Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, Službene novine BD BiH, br. 14/03
- Zakon o javnom informisanju Republike Srpske, Službeni glasnik Republike Srpske, br. 10/97
- Zakon o Javnom radio-televizijskom sustavu Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, br. 78/05
- Zakon o Radio-televiziji Republike Srpske, Službeni glasnik Republike Srpske, br. 49/06, 42/10, 89/13.
- Zakon o Javnom servisu Radio-televizije Federacije Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik Federacije Bosne i Hercegovine, br. 48/08.
- Zakon o komunikacijama Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik BiH, br. 31/03, 75/06, 32/10

Izvori s interneta:

Ustav Bosne i Hercegovine:

http://www.ustavnisud.ba/public/down/USTAV_BOSNE_I_HERCEGOVINE_hrv.pdf (10.01.2020.)

Izvešće o slobodi govora i stanju medijskih sloboda u Bosni i Hercegovini:

<https://www.parlament.ba/act/ActDetails?actId=1044> (15. 12. 2019.)

Solemn hearing of the European Court of Human Rights on the occasion of the opening of the judicial year Friday 27 January 2012 Address by Sir Nicolas Bratza President of the European Court of Human Rights:

https://www.echr.coe.int/Documents/Speech_20120127_Bratza_JY_ENG.pdf (16.01.2020.)

Von Hannover protiv Njemačke, (br. 1.):

[https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22display%22:\[%220%22\],%22languageisocode%22:\[%22ENG%22\],%22appno%22:\[%2259320/00%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-61853%22\]}",](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22display%22:[%220%22],%22languageisocode%22:[%22ENG%22],%22appno%22:[%2259320/00%22],%22documentcollectionid%22:[%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-61853%22]}) (13.01.2020.)

Von Hannover protiv Njemačke, (br. 2.):

[https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-117724%22\]}",](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-117724%22]}) (14.01.2020.)

Animal Defenders Intenational protiv Ujedinjenog Kraljevstva: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:\[%22\%22CASE%20OF%20ANIMAL%20DEFENDERS%20INTERNATIONAL%20v.%20THE%20UNITED%20KINGDOM%20-%20\[Croatian%20Translation\]%20legal%20summary%20by%20the%20COE%20Human%20Rights%20Trust%20Fund\%22%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-128406%22\]}",](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:[%22\%22CASE%20OF%20ANIMAL%20DEFENDERS%20INTERNATIONAL%20v.%20THE%20UNITED%20KINGDOM%20-%20[Croatian%20Translation]%20legal%20summary%20by%20the%20COE%20Human%20Rights%20Trust%20Fund\%22%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-128406%22]}) (08.12.2019.)

AP – 4642/17, Odluka od 30.10.2019.:

http://www.ustavnisud.ba/dokumenti/_bs/AP-4642-17-1208799.pdf (14.01.2020.)

Medžlis islamske zajednice Brčko i drugi protiv Bosne i Hercegovine:

http://www.mhrr.gov.ba/ured_zastupnika/odluke/MEDZLIS%20IZ%20BRCKO%20I%20DRUGI%20vs%20BIH.pdf (15.01.2020.)

Alena Jurić, PhD, associate professor
Faculty of Law, University of Mostar
Cvija Jurković, PhD, assistant professor
Faculty of Law, University of Mostar
Jelena Zovko, PhD, assistant professor
Faculty of Law, University of Mostar

FUNDAMENTAL PRINCIPLES IN THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS CASE LAW CONCERNING RESTRICTIONS OF FREEDOM OF EXPRESSION

Abstract: The authors in this paper research the means and extent to which the state may restrict freedom of expression. The current relevant case law of the European Court of Human Rights that sets certain legal standards for national courts is being analyzed. Through the practice of relevant courts, they indicate the personal rights that are most often violated by the media and to issues of civil law liability and damages, caused by information publicized in the media. They underline that the courts, while deliberating on a conflict of right to freedom of expression of one and legitimate aims/the interests of others, must pay attention that the prescribed limitations on freedom of expression in order to protect certain legitimate aims must in practice be interpreted restrictively and enforced only as an exceptions to the rule and that imposed sanctions must be sufficient to protect a legitimate aim in a democratic society, but not overly severe to caused the so-called freezing effects on freedom of expression.

Keywords: European Court, European Convention, media, restriction of freedom of expression, liability for damages, personal rights, the principle of legality, the principle of legitimacy, the principle of opportunity